



# FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va esi Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demaneti'a.

Pretiu de Prenumeratiune:  
Pre trei lune . . . 4 fl. v. a.  
Pre siese lune . . . 7 fl. 50 cr.  
Pre anulu intregu . . . 15 fl.

Pentru Romania:  
4 galb. pre anu, — 2 galb. pre 1/2  
de anu, — si 1 galb. pre 1/4 de anu.

Pentru Insertiuni:  
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a tim-  
brale pentru fiesce care publicati-  
une separate. In Loculu deschisu  
20 cr. de linia  
Unu esemplariu costa 10 cr.

Locuti'a Redactorului:  
si  
Cancelari'a Redactiunii:  
e in  
Strat'a Morariloru Nr. 13.

Articolile nefrancate nu se voru  
primi decatu numai de la corespun-  
denti regulari ai „Federatiunii“  
Articolii tramisii si nepublicati se  
voru arde.

**D'in caus'a s. serbatoarei de asta-di nrulu arma-  
toriu va aparè domineca.**

Pest'a, 26 aug. 1868.

**Are romanulu lipsa de o politica inalta, tortuosa,  
sèu de o politica franca si sincera\*).**

Dreptulu celu mai santu alu constitutiunei este  
legea electorale. Daca poporulu nu se bucura de ace-  
stu dreptu, si e constrinsu, impelecatu in participa-  
rea poterei legelative, constitutiunea devine o fictiune,  
èr' legile scose in parlamentu, ne fiindu emana-  
tiunea consentirei generali, remanu sterpe si nu prin-  
du nici o radecina in anim'a poporului.

Asertiunea acèst'a e naturala, amu potè dîce că  
e o ocsioma.

In nrulu 116 amu amintitu pre scurtu de sta-  
rea romaniloru d'in Ardealu in privinti'a representa-  
tiunei loru in comitetele centrali cottse, si amu are-  
tatu, că sub institutiunile actuali a le magiariloru,  
romanii nu potu participà la dreptulu administratiu-  
nei interne nici câtu e negrulu sub unghia.

Sè vedemu acuma, in câtu si in ce mesura li-se  
imparte si dreptulu de alegere de deputati?

Pana la 1848, adeca sub domni'a feudalismului,  
in intielesulu legei d'in 1791 art. 12, fia-care comi-  
tatu, districtu, scaunu, orasiu, locuri privilegiate, avu-  
era dreptulu de a alege câte doi deputati.

La 1848, dupa desrobirea poporului, totu legis-  
latiunea boieresca s'a ingrigitu cu marinositatea ei  
friseesca, a inchiaia o astfelu de lege electorale, ca  
poporulu romanu sè fia ca si mai nainte, mai cu to-  
tulu eschisu d'in poterea legislativa.

Conformu art. 2. d'in 1848, scosu la lumina in  
pripa si sub acel'a-si fumu cu legea uniunei, toti  
adrentiurosii nobili, ori câ au ce-va proprietate sèu  
alta calificatiune, ori nu, sunt alegatori, privilegiele  
locuriloru tacsale sunt sustienute, si ca legea, sèu,  
dicundu mai bine, satir'a, sè fia complinita, pentru  
poporulu desrobitu se statoresce unu censu enormu  
de 8 fl., dare sèu tributulu directu, ne computandu ta-  
cs'a capului si alte dâri indirecte, èr' onoratorii ne-  
privilegiati, afara de orasie, pretodindene sunt eschi-  
si de la alegere (vedi art. 2, 1848).

Scrutandu constitutiunile si a nume legile ele-  
ctorali a le Europei civilizate si constitutiunali, mar-  
tarisimu, câ nicairi nu gasimu a proportione  
unu censu asiè enormu ca in Transilvani'a. Angli'a  
p. e. are unu censu d'intre cele mai mari, care inse  
proportionalminte e mai micu cu 1/3 de câtu celu d'in  
Ardealu.

Ca sè ni potemu formà o idea si mai viua des-  
pre abnormitatea acèst'a, nu e de prisosu a face o  
revista despre rezultatulu art. 2., sustienutu si adi-  
ortisiiu de magiari.

Poporatiunea romaniloru in Transilvani'a se sue  
la cifr'a de 1,400,000 suflete.

In intielesulu legei electorali pentru diet'a de la  
Sabiu, romanii au fostu representati prin 40 de de-  
putati.

Conformu proiectulu suscernutu sanctiunei in-  
alte de câtra acèsta dieta, ar' avè 42.

In sensulu legei electorale a Ungariei, compu-  
tandu dupa 30,000 de suflete unu deputatu, ar' tre-  
bul sè aiba 46.

Èr' dupa art. 2. d'in 48, au 13, dî trei-spre-die-  
ce deputati (sic). Acuma prescindendu de la orasiele  
Oen'a, Uniador'a, Hatiegu, cari sunt privilegiate si  
nu numera in totalu mai multu de câtu 6000 suflete,

cadu 10 deputati pe 1,394,000 de suflete, — va sè  
dîca, unu milionu si una suta mii de romani nu e  
representatu nice de câtu — apoi ast'a se numesce  
egalitatea, fratietatea si dreptatea magiariloru!!!

Ne voindu a ne mestecà in trebile Ungariei,  
cari cadu cu totulu afara d'in cadrulu nostru, nu ne  
potemu totu-si retienè, sè nu le spunemu francu ma-  
giariloru d'in Transilvani'a, că ei se folosescu de totu  
ce e bunu si salutaru in legile Ungariei pentru su-  
stienerea suprematiei si a feudalismului, si se ferescu  
ca diavolulu de temâia de totu ce le-ar' potè pune in  
câtu-va frêne si a li domoli supremati'a, esemplu in-  
vederatu e legea electorale a Ungariei, care de cum-  
va s'ar' aplicà in Transilvani'a cu consciintia, in pri-  
ncipiu s'ar' potè considerà ca liberale.

D'in cele premise numai orbulu nu vede, că noi  
romanii cu legea electorale a magiariloru nu potemu  
scote nimicu la cale.

Dar' fiindu că noi ne luptâmu mai multu pen-  
tru viitoriulu nostru, si suntemu constrinsi a face  
apelu la sentiulu de dreptu alu Europei celei libere  
si constitutiunali, — demnitatea apelului nu o vomu  
potè dovedè decatu prin sustienerea principiului ac-  
tiunei, statornicitu si imbratîsiatu de câtra natiunea  
nostra, si asià ne dechiarâmu, că a paresi terenulu  
fâra lupta ar' fi o lasitate, o gresielu.

Deci dara e de lipsa neincungiurabila, ca ale-  
gatorii indreptatiti, pre cum la inscriere, asemene si  
la alegeri sè se infatîsieze cu consciintia, si remanen-  
du solidari sè-si unesca ast-felu voturile in desemna-  
tii loru, ca nici unulu sè nu ratecesca in favorulu  
strainiloru. — (La tempulu sèu vomu reveni la ace-  
st'a cestiune R.)

Pre cum foculu topesce metalele, si desparte au-  
rulu de câtra feru si plumbu: asemene alegatorii au  
avutu in decursulu aniloru d'in urma ocaziune su-  
ficiente de a-si cunosce pre barbatii sèi, pentru a po-  
tè face o deosebire intre cei credintiosi si zelosi, si in-  
tre cei trecuti in castrele strainiloru, si togm'a pentru  
câ s'au potutu prè bine convinge, câ nu totu ce seli-  
pesce e si auru, si câ nu toti cari se dîcu câ sunt ro-  
mani si se ascundu sub masc'a elastica a fatiarniciej,  
sunt totu-o-data si fii credintiosi ai natiunei, — este  
neincungiurabilu si lucru forte importantu, ca ale-  
gatorii sè-si alege bine pe desemnati loru, si sè caute cu  
mare precautiune la cine si-voru dà voturile; ca nu  
cum-va alegatorii sè se insiele, si prin desemnarea loru  
nenimerita, sè-si arete nematuritatea inaintea Europei  
civilizate, — e de lipsa ca sè se convinga deplinu  
despre caracterulu si virtutelu desemnatiloru loru, si  
sè pretinda inaintea alegerei, ca respectivii sè-si dee  
credinti'a loru politica in scrisu si subsemnata, —  
precautiunea acèst'a stricta nu va fi de prisosu, mai  
alesu considerandu câ evenimentele cele mai pros-  
pete ni dovedescu, cum unii si altii preocupati de  
amorul propriu si de interesulu loru personalu, abu-  
seza de increderea poporului, si-batu jocu de dreptu-  
rile cele mai sante a le natiunei.

Cunoscundu vointi'a opresoriloru nostri si po-  
tatea loru, de care abunasema se voru si folosè, pre  
langu tota staruinti'a si zelulu nostru, pote câ la ale-  
gerile viitorie, nu vomu reusi in Transilvani'a, de  
câtu cu vr'o siepte — optu deputati, — inse impre-  
giurarea acèst'a, de-sî trista, nu e descuragiatoria.

Noi trebuie sè ne implenimu detorinti'a cu con-  
sciinti'a curata fatia cu opiniunea publica, ce vomu  
potè midiloci numai asiè, de cum-va ne vomu luptà  
cu energia, si cu armele dreptatii contra fortii.

Si fiindu că devis'a stindardulu natiu-  
nalu, incungiuratu de unu milionu si diumetate de  
romani, e dreptatea, autonomi'a patriei si  
ega'la indreptatire: nu numerulu deputatiloru,

ci principiulu natiunei, sustienutu prin d'insii cu mo-  
ralitate si solidaritate, va veni in consideratiune si la  
cumpena.

(Va urmà.)

## Dechiaratiunea deputatiloru boemi.\*)

### Innaltu presidiu dietale!

Luandu in consideratiune consciintiosa dreptulu  
si binele patriei nostre, pre cum si detorinti'a nostra  
fatia cu natiunea si ponderositatea mandatulu incre-  
dintiatu noue, asemenea si tote actele de statu de  
pana acum, pre cum au emanatu acelea pana acum  
atâtu de la corona, câtu si de la diet'a nostra, amu  
ajunsu la convingerea, că nici nu potemu, nici nu ni-e  
iertatu a participà la dieta in form'a ei de acum, si  
fatia cu agendele ei de acum, — ba ne tienemu de  
detorinti'a fatia cu natiunea nostra si cu domnoriu-  
lu nostru legitimu, a ne spune convingerea nostra,  
pre fatia, in urmatoriele principie si dechiaratiuni:

1. Intre Maiestatea Sa c. r. apostolica, regele  
nostru ereditariu si totu-odata reprezentantele prè  
ilustrei familie domnitorie, si intre natiunea politica  
boema, esiste una referintia de dreptu, care oblega  
amendoue pârtile in modu egal, si care s'a fundatu  
prin unu tratatu alu natiunei acesteia cu Ferdinan-  
du I, pentru d'insulu si urmatorii lui; pre bas'a san-  
tiunei pragmatice, prin invoierea bilaterala si condi-  
tiunata a dietei acèsta obligatiune a trecutulu la prè  
ilustr'a familia lotaringica, si s'a reinnoitu totu-de-  
un'a pana in dîlele nostre prin juramentulu de inco-  
ronatiune alu regiloru nostri si prin juramentulu oma-  
gialu alu reprezentantiloru legali ai tierci. Primindu  
Maiestatea Sa coron'a boema in urmarea renuntiatiu-  
nei voluntarie a prè ilustrulu seu antecesoru, a re-  
gelui Ferdinandu V, care obligatu natiunei prin  
juramentulu seu, de siguru câ n'a primitu-o altcum,  
de câtu cu tote drepturile si detorintiele, ce le-a avutu  
antecesorulu seu pre bas'a juramentulu de incoro-  
nare si a prè inaltulu biletu maiestaticu d'in 8 aprile  
1848.

2. Tiercele casei austriace pana la a. 1848 n'au  
formatu unu statu cu unitate, ci staturi speciale, cari  
stateau cu dinasti'a in referintie neegale, si cari pre  
bas'a santiunei pragmatice erau intrunite intr' unu  
imperiu numai prin dinasti'a comuna toturoru. Insa-  
si prè inalt'a patenta d'in 1 augustu 1804, prin care  
regele nostru Franciscu I a primitu pentru „staturile  
sale nedependinti“ titlulu „imperatu alu Austriei“,  
a recunoscutu in modu solemn, „câ tote regatele si  
staturile nostre sè remana nerestrinse in titlurile si  
starea loru de pana acum“, ceea ce in specie aveà  
valore despre regatele Ungariei si Boemiei insfrate  
cu numele, in cari „incoronarea regelui sè se sustie-  
na fâra nici una modificatiune.“ Si anume coron'a  
Boemiei cu tiercele tienatorie de ea n'a statu nici una  
data in uniune reala cu ore-care statu austriacu,  
necum cislitanu; ea a fostu unita intr'una monarcia  
cu celalalte tierce ale casei absburgice prin dreptulu  
dinastiei creditarie, comune toturoru, si pre câtu va  
durà acèsta dinastia; dar' totu-de-un'a fâra vatemar-  
ea autonomiei si individualitatii ei speciale, istorice  
si de dreptu publicu, pre cum nu s'a disputatu nici  
pre tempulu absolutismului, nici odata si de nimene,  
câ dupa mortea familie domnitorie regatulu Boemiei  
are dreptulu a si-alege rege, in modu liberu si nere-  
strinsu, fâra de a refleptà la alte tierce ale casei aus-  
triace, si are dreptulu a formà in modulu acestu-a  
unu statu autonomu; d'in aceste se vede chiaru, câ  
legatur'a coronei boeme cu celalalte tierce a fostu si  
este numai dinastica, adeca conditiunata numai  
prin caracteristic'a ereditatii acelei dinastie.

3. Tote schimbârile in referinti'a de dreptu intre  
regatulu Boemiei si intre prè inaltulu domnitoriu, si  
famili'a domnitoria, prin urmare tota schimbarea in  
dreptulu publicu si in constitutiunea Boemiei, pre  
cum si statorirea definitiva a legii de alegere, con-  
formu constitutiunei istorice a tierci si prè inaltei  
scrisori maiestatice d'in 8 aprile 1848, ba insu-si du-  
pa diplom'a d'in 20 optovre 1860. nu se potu face alt-  
cum in modu legalu si validu, de câtu prin unu nou  
tratatu intre regele boemu si intre natiunea politica  
a Boemiei, representata in modu ordinariu si legalu.

\*) A se vedè nr. tr.

\*) A sa vedè nr. 116.

4. Nici unu corpu reprezentativu s'eu administrativu neboemu, asiè dara nici senatul imperialu cislaitanu, si nici un'a delegatiune nu pote luà asupra-si pentru acestu regatu una parte determinata d'in detoria intregului imperiu, nici nu lu-pote oblega legalu in ore-care modu, f'ara numai delegatiunea nedepondente a tiereloru coronei boeme, care, cu privintia la afacerile comune ale intregi monarcie, va f'impoterita la acest'a in modu ordinariu prin dietele tiereloru boeme.

5. D'in momentul, in care insu-si monarculu a parasitu uniculu si principalulu scopu alu Diplomei d'in optomvre si alu patentei d'in februaru, adeca: transformarea unei monarcie compuse si absolute in unu statu unitu si constitutiunale, si asiè aceste legi fundamentale ale imperiului s'au desradecinat d'in temelii prin intreprins'a infiintare a doue staturi si a câtoru-va constitutiuni, — drepturile si detoriile curgatorie d'in acele legi si-pierdura valoarea loru subiectiva si obiectiva, pentru c'ea ce are s'ea fia validu numai pentru anumite persone, raporte si scopuri, nu-si pote tinea deplin'a sa valoare si pentru alta persona, pentru alta legatura, pentru alte raporte, alte drepturi si pentru alte scopuri.

6. Nu ni st'ia in voia a disputà natiunei politice a Ungariei dreptulu ei secularu, dupa care ea, in privintia propriului s'eu dreptu de statu si de constitutiune, pote s'ea inchiac conventiuni cu serenissimulu reginte pre cum si cu celelalte tiere a le imperiului; inse nu potema conceda, ca prin asumeni conventiuni s'ea decida totodata si asupra drepturilor coronei boeme, si ca in modulu acest'a s'ea se ide, celu putienu factice, vechiulu dreptu istoric alu regatul Boemiei: de a determina insu-si in afacerile sale de statu si constitutiune.

7. Strapunerea dreptului de legelatiune si de crearea constitutiunii de le senatul intregului imperiu la unu senatu imperiale, care s'ea reprezinte — si inca si ast'a numai indirecte — una grupa de tiere mai mica, de câtu ce'a ce o represintà „senatul imperialu mai angustu“ alu patentei d'in februaru; mai departe infiintarea unei delegatiuni d'in senatul imperialu cislaitanu pentru preratari cu delegatiunea dietei unguresci; apoi angustarea dietei in punctulu, c'ea dupa aceste-a s'ea nu-si alegea deputatii intr'o represintantia a intregului imperiu, ci numai in cutare corpu reprezentativu alu Cislaitaniei, a unei grupe casuali „a celor alalte tiere“ ne mai pomenita pan'aci si f'ara basa istorica; mai departe marginirea curgatoria de aci a autonomiei tierii si supunerea ei la votulu unei majoritati casuali in delegatiunile esmise de doue corpuri represintative neboeme: — tote aceste-a le considerâmu ca octroiari noue si stricatiose patriei nostre, cari f'ara deplin'a invoe a unei represintantie drepte si indreptatite a acestui regatu, nu potu s'ea aiba neci odata valoare de dreptu in Boemia.

8. Deputatii dietei boeme n'au avutu si n'au nice dreptu nice mandatu pentru alegere si intrare in

senatul imperialu de acum, schimbatu in privintia dreptului si a competintei sale, in scurtu, schimbatu dupa esentia sa, care astufeliu n'a esistatu de locu pre candu fura alesi amintitii deputati; ei n'avura dreptu a alege delegatiuni, a contumacià marea majoritate a poporatiunei patriei loru cu care stau in celu mai mare contrastu; si de ace'a totu ce au otarftu ei acolo trebeu consideratu ca unu simplu factu, si pentru regatul Boemiei nu pote fi obligatoriu cu valoare de dreptu.

9. A complanà pre cale drepta tote aceste-a incurcature constitutiunale, a intemeià cu securitate relatiunea de dreptu a regatul Boemia c'atra celelalte tiere a le imperiului si c'atra pre'nalt'a dinastie, si preste totu, a intemeià cu securitate intregulu dreptu de statu alu coronei boeme spre intregulu tiere si spre avantagiulu pre'naltei dinastie, — nu se pote decatu prin o convoire intre serenissimulu nostru rege si intre natiunea boema politico-istorica, represintata pre o base drepta si adevrata.

10. De adevrata represintantia considerâmu atare represintantia, care s'ar' basà pre unu regulamentu de alegere, intru care egalea indreptatire a ambeloru natiunalitati a le patriei nostre ar' fi esecutata si in prasse, prin o aplicare pretotindene egale a acelor-a-si principii, si noi avem sperarea de a ne invoi cu compatriotii nostri nemti in privintia unoru atari institutiuni, cari ar' potè impiedeca ori ce marginire a drepturilor unei-a s'eu celei alalte natiunalitati d'in tieria causata numai prin poterea unei majoritati.

Acest'a convingere a nosira, formeza totodata si convingere politica a intregi natiunei boeme-slavone de cinci milione de suflete, d'in tote tierile coronei boeme.

Spre dovada ne provocâmu la vocea acesti natiuni, espresa pre tote câvile, si care acum nu o mai trage nimene la indoieala.

Aceste-a le-am tinea de lipsa a le aretà innaltulu presidiu si a-lu rogà s'ea binevoiesca a aduce aceste motive ale procederei nostre la cunoscintia Maiestatei Sale imp. reg. Apostolice, a pre'gratosului nostru Rege, care prin pre'nalt'a patenta de la 11 iuliu a. c. s'a induratu a ne conchiamà la dieta, cum si la cunoscintia celor'alalti deputati adunati la acest'a dieta.

Datu in Praga, 22 aug. 1868. Dr. Fr. Palaczky, Dr. Fr. Rieger, Dr. L. Klauďy, Dr. K. Sladkovsky, Otakar Zeithammer, Dr. Pr. Trojan, Ad. Nàprstek, Dr. Jos. St. Prachensky, Dr. Joh. Velflik, J. Kleisl, V. Vávra, Dr. Stros, M. Kubicek, Josef Zikmund, W. Pour, K. Stefan, Fr. Fàcek, J. Jilek, Ferd. Schulz, si alti 62. deputati.

asiediatu de romani. Sciu, c'ea ungurulu si sasulu nu-i e totu atatu, de cine s'ea fia judecatu; pentru aceea si-au aperatu ei totu-de-un'a cu at'at'a furore privilegiele chiaru si asup'ra altor'a: pentru ce au cuprinsu ei tote deregatoriele langa imperatul, la guvernulu si la tote judeciele, si pentru ce vreu s'ea le face acum tote unguresci? dora c'ea s'ea face dreptate si usurare romaneloru? nice de cum; ci c'ea s'ea d'ina dreptate, ca s'ea si facea singuri dreptate loru-si, si romanulu s'ea nu-i remana nici unu midu-locu de aperare; ei sciu, c'ea dreptatea e cum o facu omenii; si fiindu omeni si judecatorii, judecandu fia-care dupa placerea si patim'a sa, ca toti omenii, de i-ai ingradu cu o miie de legi: totu-si „plus valet favor in iudice, quam mille leges in codice“, de unde urmeza, c'ea nici o natiune nu pote sperà dreptate pentru sine si pentru fiii s'ei, candu o supusa la judeciele altei natiuni, c'ea-ci dreptatea nu depinde numai de la legi bune, ci si de la judecatorii buni si drepti: si precum nu pote fi nimene judecatoriu dreptu in caus'a sa, asiè nu pote s'ea fia nici o natiune judecatoria drepta preste alte natiuni. In desiertu vorbescu de indepedintia judecieloru, pentru c'ea fia-care judeciu va judeca totu-de-un'a dupa placerea si in folosulu acelu ce l'a asiediatu, temendu-se ca s'ea nu-lu restorne; in desiertu se dice, c'ea judecatoriulu se cade a fi mai pre susu de tote respeptele de confesiune, de natiunalitate, de nascere si altele asemene, in desiertu, pentru c'ea acest'a lege morala nu garanteza dreptate nici plebeiului la judeciulu aristocratiloru, nice judeciulu la judeciulu crestiniloru, nice romanulu la judeciulu unguresci si sasesci; aceste-a voru face totu-de-un'a placerea si voru cerca folosulu particularu alu castei, confesiunii si natiunei, de care se tioneu. La judeciele aceste unguresci firescu c'ea si limb'a inca va fi unguresca: romanulu nu va potè duce nici unu procesu in limb'a lui: marturisirele romaniloru s'eu a le altor'a marturisiri si documinte a sup'ra romaniloru, acesti-a nu le voru intielege: nu se voru potè intielege nici cu advocatii, nici cu judecatorii, nici acesti-a cu romanii: si romanii numai atunci voru sei, cum li-au cursu legea pe la judecie, candu voru vedè pe esecutori c'ea li iau ereditatea si i ducu la furce.

Acum judecati, cum va potè fi romanulu ecare cu un

## Marele principatu alu Transilvaniei.

### IV.

(La adres'a corespundintiloru austriaci si unguri in Bucuresci si Iasi.)

Am observatu, c'ea de câte-va d'ile incoace corespundintiloru platiti bine, pentru ca s'ea calumnieze natiunea romanescă, le lipsesce materialulu de scrisu, pentru c'ea implu colonele diarielor, la cari aterna, numai cu vorbe in ventu. In lips'a de materialu, de cugetu romanescu nefalsificatu, eu le recomendu, ca s'ea si caute si ei materialu mai bogatu in patri'a diarielor, pei car le servescu, pentru c'ea lu voru gasi de sicuru.

Selbateci'a functionariloru unguresci si-bate jocu de omenimea intrega. „Pester Journal“ Nr. 186 d'in 9 augustu ne asigura, cumu c'ea brutalitatea si tirania ajunse asiè departe, in câtu de esemplu, o sermana servitoria caduuta in prepusu, c'ar' fi furatu o lingura de cafea, la porunc'a sub-prefectulu fu spediurata de p'uru capulu, pre cumu o-diniora Abalonu, f'ara ca s'ea fia fostu dovedita de criminala. Un cetatianu onorabile, avendu a depune o marturisire la unu sub-prefectu si spunendu acestui-a unu adeveru neplacutu fu maltratatu cu palme, pana ce cadu amectitu. Unu altu cetatianu fu batutu cu betie totu d'in asemenea cauza, pana ce remase mortu 0 feta de 13 ani pierlendu 20 cruceri, cari mai tardiu se gasira, fu batuta de cinci ori pe di, pana candu si dete sufletulu.

Acel'a-si diariu ne asigura, cumu c'ea multi oficiali d'in Ungaria au introdusu si câte-va unelte de torture. Unu stringu policarii de la amendoune manele intre verigi de fieru cu siurup, pana candu pleasesce pielea si s'ea sangele d'in buriculu degetelor; altii intiepa degetele cu ace, dupa aceea punu esca aprinsa pe rana. Bataci'a trupesca cu betie de alună este la ordinea d'ile in tier'a intrega. „Pester Lloyd“, d'in 11 augustu, ne asigura c'ea invinutiloru trasi in cercetare li se mesura câte cinci-dieci betie, era martoriloru, deca n'au ce s'ea spuna, s'eu nu marturisesca ceea ce place oficialulu ungurescu constitutiunale, câte doue-dieci si cinci minimum. Acel'a-si „Pester Lloyd“, diariu dualisticu de mare autoritate, si diariulu aristocraticu „Debatte“ d'in Vien'a No. 218, descriu pe largu cea mai fiorosa crudime d'in câte s'au potutu intempra in acestu secolu in Europa. Arendatorulu Benjamin Kafemann d'in Falkos in comitatulu Zemlinu, lovitu de apoplecsia plecà pe la midilocolu lui iuliu la baiile minerale, lasandu acasa pe nevasta sa cu copili si cu profesorulu acestor'a. Câte-va d'ile dupa plecarea barbatulu, nevasta lui o Mesalina spurcata, nemultiamita cu profesorulu, pentru c'ea acest'a nu-i facea curte intru intielesulu muierei lui Putifarulu egiptenulu, se a-si resbunà de elu inventà minciun'a, c'ea acel'a-si i-ar fi furatu 1300 florini si chiamà la sine pe asiè numitulu comisariu de hoti, c'ea unu Ujfalusi János, spre alu luà in cercetare; acest'a inse, convinsu de nevinovati'a profesoru-

gurulu inaintea legi in asemeni impregiurari, candu romanulu numai cu gur'a ungurulu va potè vorbi cu judecatorii; acest'a voru judeca toti dupa placerea ministriului dreptate unguresci, acest'i dreptati de cabinetu, care i ucide de 904 de ani pe romani!

De ecaritate religiuaria nice nu mai voru s'ea vorbescu. Ce ecaritate potu s'ea ascepte romanii in an. 1848, candu inca in a. 1842 deputatii ungurilor d'in Clusiu stà de episcopii romaniloru, ca s'ea traduca numai de câtu cartile besericesci pre limb'a unguresca? Frati'a ast'a noua a ungurilor c'atra ministrii besericeie romane va stà numai intr'aceea, c'ea i voru multiam pre unii episcopi s'eu preoti mai de frunte, ca prin acest'a s'ea-i tamande si s'ea-i insiele pe toti cu vorbe bune si sperantie mentiuose. — Vedit'ati numai inainte de ore câtu ani besericea unita d'in Boianu, coperita cu tula de cucuruza, si altariulu ingropatu in noa; vedit'ati cas'a popei unitu d'in Abusiu, mai umilita de câtu o coliba de murte, desgradita cu totulu, si f'ara de nici unu edificiu de economie? cine se creda, c'ea dupa unirea ast'a noua politica voru fi mai bine prevediuti preoti, mai bine coperite besericele si casele lor? Dominiulu besericei romane d'in Orda, posesiu in sute de ani, l'au pierdutu besericea romana la 1714, sub uniune, cu procesu de o di. Eca ce ecaritate au produs uniunea religiuaria; daca a produsu o ecaritate ca acest'a uniunea cea sacra, ce ecaritate se pote asceptà de la uniunea cea profana, care se urdiescu acum!

Se promite mai incolo radicarea sierbitutei, unindu-se Ardealulu cu Ungaria. Ast'a o credu. Ci eu credu, c'ea se va radica, si d'ina nu se va uni, pentru c'ea i-a venitu tempulu, ca s'ea cada. O potere cumplita si nevedita, care lucra in contra' a despotismulu pretotindene, lucra de multu si la suruparea acesti cetati barbare, si murii ei se voru resturna acuas pe acei a, cari nu voru s'ea dorime d'in amore c'atra omenime. Vedemu c'ea ea s'a stersu in Ungaria, si va cadè si in Ardealu; dar' d'ina se va face Ardealulu tieria unguresca prin Uniune: atunci libertatea romaniloru nu va custà dora nici unu anu, si era-si voru cadè in sierbitute; si pentru ce? pentru c'ea in tier'a unguresca si libertatea inca va fi unguresca, si acest'a va fi legata de conditiuni, care romanulu nu le va potè

## F O I S I O R A.

Discursulu lui S. Barnutu d'in 1/2 maiu 1848, de relatiunile Romaniloru cu Unguri, si de libertatea natiunala.\*)

Ce folosu va avè natiunea romana de libertatea de tipariu, care o promitu unguri, candu tipografi'a cea libera nu va amblà f'ara numai pe folosulu ungurismulu, si d'ina va cutedià vr'unu romanu a aperà interesele natiunei sale, tipariulu ungurescu lu-va notà inaintea lumei ca pe unu crimosu, si judeciele lu-voru certà? Ce-i voru folosi ministrii cei responsaveri ai natiunei unguresci, care nu va suferi in sinulu s'eu nici unu elementu strainu neasemenatu? Ce-i voru folosi chiar' si la acea intemprare, candu ar' fi romani toti ministrii d'in Bud'a-Pest'a, d'ina acest'i-a nu infatiseza natiunea romana si interesele ei? apoi diet'a cea noua, au nu va fi aceea diet'a tierii si a natiunei unguresci, legefera, persecutatoria, si stinggatoria de natiuni? Care romanu pote crede, c'ea diet'a ast'a va portà grigia pentru infflorirea romaniloru prin cultura natiunale, candu ni o spunu in fatia, c'ea subu coron'a unguresca nu potu fi mai multe natiuni.

Ecaritatea civila? acest'a atunci ar' avè locu in statu, candu ar' aperà legile statulu intr'o forma pe toti cetatiani, si li-ar' face dreptate f'ara s'ea-i intrabe, d'ina sunt nobelii, s'eu plebei, miseri s'eu avuti, crestini s'eu pagani, albi s'eu negri, barbari s'eu romani, si candu li-ar' deschide calea spre cascigarea midu-locelor vietiei si spre cultur'a totoruru intr'o forma; inse lucrurile nu mergu asiè, ci d'in contra, vedemu, c'ea la judecie si-face dreptate si-esi fia-care natiune, si afara de aceste-a si-cerca fia-care numai fericirea si cultur'a sa; si in specie ungurii si sasii, de candu locuescu impreuna cu romanii, numai intr'aceea se adopera, cum s'ea li iese locurile, si cum s'ea-i tiena in paupertate si in intunecare. Deci nu pote s'ea dica nimene, c'ea romanulu totu un'a-i e, d'ina lu-va judeca judeciu ungurescu au sasescu; s'eu d'in contra, unu judeciu alesu si

\*) A se vedè nr. tr.



li si de satanic'a inventiune a femeiei, lasă in pace pe nevinovatulu. Atunci femeia infuriata, spumegandu de resbunare, chiamă la sine pe szolgabirêulu (sub-prefectulu), Ludovicu Milko, pentru ca sê iee pe nefericitulu profesoru supt cercetare noua. Acestu oficialu (?) puse indata pe panduri ca sê-i traga cu alunulu pana va marturisi. Nepotendu scote cu bata'ia nici unu feliu de marturisiru, legara pe bietulu omu fedelesiu cu strenguri si cu betie, pana i se fransera doue coste, era apoi buriculu degeteloru imflata lu-crestara cu cutite, dupa acea lu-aruncara in acea stare intr'o baltoca. Femeia si rudeniele sale anume primariulu L. Rosenblucht, Samson Seichenvirth cu finulu seu, Mendel Reismann cu fiii sêi vedindu că nici prin torture nu scotunici o marturisiru de la profesoru, dupa departarea oficialulu ospetara pe panduri cu vinu, pentru ca sê lu-tortureze d'in nou, era mandu profesorulu strigă vaietandu-se amaru, ca sê-si face mila cu elu si sê lu-omora mai curendu, aceia usara sirma de feru si cu acést'a infierbintata in focu incepura sê-lu arda in pârtile cele mai delicate ale trupului. Tieranii slovaci d'in acelu satu, vedindu acea crudime selbatica se imbiiasera de mai inainte, ca sê platesca ei acea suma de 1300 fl. inse hienele nu voira a primi. In fine veni evreulu Mendel Moscovich, si spre a scapă pe martirulu de tortura depuse o politia de 10.000 fl. Atunci profesorulu scapatu de tortura, inse schiloditu si facutu neomu pentru totu deun'a, fû tramisu in arestu la orasiulu Ujhely. Intr'ace'a stapanulu casei Benjamin Kaffemann, reintorcendu-se de la apele minerale, dechiară in scriem in faci'a tribunalulu, cum că cercetandu-si elu tote sumele de bani n'a aflatu nici unu cruceriu lipsa. Asiè profesorulu fû eliberatu, inse in starea cea mai ticalosa, si lipsitu de orice satisfactiune.

Inca numai una fapta de canibali, apoi fia pentru asta data de ajunsu cu atât'a. — In orasiulu Izentos, domnulu primariu alu acelu municipiu, anume Nicolaus Oroszir, fostu si deputatu in anulu 1861, omori in 8 iuliu a. c., pe cumnata-sa, domnisior'a Iustin'a Dabossy, numai d'in cauza că de si acést'a eră bolnavicioasa, tiranulu inse si-perduse rabdarea asteptandu moartea ei, de la care aveă a clironomi o stare frumoasca.

A sup'r'a justitiei romanesci de esemplu inca adimtu multe plansori, rapacitatea unoru judecatori romani inca devenise proverbiale, inse ceea ce aicea este esceptiune, in Ungari'a este regula generale. Insa-si d. Horváth, ministrulu justitiei, insu-si Lloyd, erbintele amicu alu dualismului, marturisesce acést'a, pentru-că n'are in cotro. Avemu esemple in comitatulu Unedorei d'in Transilvania, locuitu numai de romani, cumcă sentintiele judecatoressi intrate in valoare de dreptu au fostu si suntu nulificate, calcate in picioru prin organele administratiunei politice, compuse d'in aristocrati si d'in ciocoiu loru, era caus'a acelu amestecu alu administratiunei in afacerile justitiei este, că aristocratiloru inca si acu-

plini, sê nu le va implini dupa aseptarea si placerea unguiloru; unguirii voru dă libertate numai celoru ce voru voi a se face unguiri: pe acesti-a i voru ajută la deregatorie politice, scolastice, besericose etc., le voru face venituri; si i voru laudă in publicu; er' d'in contra, pe cari i voru simti, că nutrescu simtieminte natiunali, i voru departă si i voru certă. Caro cunosce firea romaniloru, pote prevedē, că nu se voru supune asiă usioru la mesurile unguirorie; unguirii i voru luă cu reulu, ca sê-i unguresca prin scola, beserica si prin tote midilococele cele mai egoistice, cari i potu veni in minte, unui guvernulu teroristicu si tiranosu. Romanii nu voru ascultă, le voru stă in contra, si asiă i voru lipsi de libertate, cum i-au lipsitu in seclii trecuti, nu numai pe romani, ci chiaru si pe fratii loru. Ce cugetati, daca scrieă Wesselényi inainte cu ore căti ani, că numai aceloru romani sê se doe drepturi de cetatianu, cari se voru face unguiri: au nu o va pune conditiunea ast'a ministeriulu si diet'a unguresca acum, dupa ce va avē putere nemarginita preste romani? ba o va pune fara indointia, si eu credu, că si stergorea sierbitutei cea de acum e numai o rima in unghiti'a a totu inghititorulu unguirismu, cu care vreu sê-i prinda pre romani, ca pre nisce pesci fara de precepere.

Ce e dreptu, gard'a natiunale, care se apromite in puncte unguresci, e cetatea cea mai tare a libertății si onorea fiacerei natiuni, asiă cătu fara de acést'a si fara representatiune natiunale, poporulu e numai o ciurda de vite, o turma de oi, pe care le mulge, le tunge si le ucide unu tiranu de pecuraria, fara sê se pota aperă de elu; inse ce bucuria voru avē romanii, candu si-voru vedē fetiorii insirati in gardele natiunali si in regiminte, candu aceste-a tote voru fi unguresci. Gard'a natiunala, paladiulu libertatei poporeloru celoru culte, pentru romanii incorporati cu tier'a unguresca, va fi numai instrumentu de asuprire, de storcere si de ucidere in man'a comandantiloru unguresci. Pe romanii d'int'r'unu satu i voru redică asup'r'a altui satu romanu, care nu va voi a se unguiri; la urma i voru face sê si jore, că voru aperă constitutiunea unguresca si voru custodi cu santitate legile unguresci, cari suntu facute si se voru mai face pentru stingerea natiunei romane.

ma li se pare, cumcă justiti'a ar' favoră; pe tierani, cea-a ce inse este unu prè mare neadeveru. Avemu si unu esemplu forte scandalosu de unu procesu criminalu pentru plastografii sêu falsificatorii de obligatiuni urbariale transilvane (bonuri rurale), in care insu-si presedintele unui tribunalu de a dou'a instantia apare implicatu cu jidovii plastografi, carii au tramisu falsificatele la Francfort spre vendiare.

Aceste si o miia alte esemple de o justitia d'in cele mai barbare esplica cititoriloru prè bine, pentru ce anume d'in animele romaniloru e desradecinata pentru totu-de-un'a ori ce incredere in justiti'a unguresca. „Natiunea romanescă nu se inrede in opiniunile natiunale si politice predominantie in Ungari'a.“ . . . „Clas'a cea mai numerosa a locuitoriloru este constrinsa a-si caută la adversarii sêi politici realizarea drepturiloru sale.“ Aceste adeveruri le-au spusu Imperatulu Franciscu Josifu la 1492 romani (fruntasi prin plenipotentii loru G. Baritu si Dr. I. Ratiu in 30 decemvre 1866, acelea-si dechiaratiuni voru remanē adeveruri curate pentru totu-de-un'a. Me veti crede sê nu, eu nu sciu, me referu inse la mai multe mii de sentintie judecatoresci, d'in cari veti trebui sê incheiati prin inductiune, cumcă in faci'a tribunaluloru compuse sêu d'in magiari curati, sêu d'in maioritate magiara, causele romaniloru de regula trebue sê se perdia; prob'a cea mai invederata o dă in acést'a privintia, miile de cause urbariale (diferentiele de proprietate intre locuitorii tierani si intre Spahii unguresci). Suptu sistem'a nemtiloru, locuitorii tierani totu mai caseigau d'in acelu felu de procese, era de candu justiti'a se apucă exclusivu de mana magiara, inca si sentintiele definitive de mai nainte se nulifica. Sciti că in Transilvani'a 5200 familii boeresci au primitu peste siette-dieci milioane florini despagubire in bunuri rurale, aflati inse că de la 1865 incoce mai multe d'in acele familii favorite de tribunale rapescu de la tierani acelea-si mosiore, pentru cari au luatu despagubirea deplinu. Dar' despre aceste altadata.

Diuaricle d'in Ungari'a nu mai potu ascunde unu adeveru fiorosu, ci lu-marturescu de asta-data, că adica bandele de talhari s'au imultitu intr'atât'a, in cătu proprietarii de mosii fugu de la sate, cautandu-si scaparea pe la orasielu mai mari. D'in caus'a acést'a mai alesu pentru cinci comitate mari se astepta prochiamaarea legei martiale ca in timpuri de revolutiune. Eca urmările administratiuni si ale justitiei aristocratice strictu magiare. △

#### Representatiunea

archi-diecesei de Alb'a-Iuli'a adunata in sinodu.

#### Sacratissima Maiestate

#### Cesareo-regia Apostolica!

Cu prè inalt'a decisiune emisa la 27 febr. a. c. Vati induratu Maiestatea Vostra a concede prè gratiosu, ca restaurarea scaunulu archi-episcopescu-mitro-

Inse la ce sê memorămu mai multe libertăti unguresci; candu nu numai in 12, dara nici intr'o miie de punte ca aceste nu vei află nece macaru o libertate, pre cum nece intr'o miie de trupuri morte nu se afla nice macar o vietia, pentru că a ositu sufletulu d'in tote; asiă scote si uniunea sufletulu d'in tote libertătile, omorindu natiunalitatea; pentru aceea dicitu, că: Libertatea fia-carei natiuni nu pote fi de cătu natiunale, si că, libertatea fara de natiunalitate nu se pote intielegenice la unu poporu de pre pamentu.

Daca e nimicita libertatea poporulu fara de natiunalitate, e nimicita totu-de-odata si cultur'a si fericea acelu-a; fiindu că fara de libertate nu e cu potintia cultur'a; deci observatiunea ast'a singura ar ajunge, ca sê vedemu unde ne duce uniunea periclitandu natiunalitatea, ci fiindu că cultur'a fia-carui poporu asta-di e mesur'a fericeii si a securității lui, dora mai multu de cătu au fostu orecandu: sê cercetămu mai de aproape legatur'a culturai si a libertății natiunali.

Poporulu, care cunosco, cum că lumin'a sciintieloru si a artiloru mai multu nu pote fi proprietatea unoru clase privilegiate, ci trebue sê se face bunu comune a tota natiunea, acelu-a trebue sê face d'in cultura negotiu comune a tota natiunea. Sê cercămu la poporele luminate, cari suntu midilococele culturai? si vomu află, că acele suntu scolele si institutiele natiunali pentru sciintie si arti, era midilococele culturai politice in specie lu-aflămu in Universități; Universitătile nu suntu nice de cum midilocu arbitraru, ci suntu unu midilocu necesariu dictatu de aceea-si indignitia fresca a poporeloru chiamate la vietia politica, care i-au invetiatu pe omeni a semenă si a coce pane ca sê traesca; numai de la Universități se pote aseptă jureprudintia luminate, de la scole si institutiele natiunali cultur'a natiunei; inse chiar' pentru că cultur'a e puterea cea mai tare pre pamentu si e o cetate noua a unității natiunali, natiunea intrega trebue sê-si impreune poterile intru redicarea acestoru asiediaminte, si sê face negotiu comune d'in cultura, de vre sê se bucre de frupturile ei ca de unu bunu comune; inse cum se va potē apucă natiunea de acestu negotiu comune fara de limb'a natiunale? Sê luămu de esemplu, că guvernulu republicei francesci demanda inve-

politianu gr. cat. de Alb'a-Iuli'a, ce prin moartea neuitatulu nostru archi-pastoriu Alesandru St. Siulutiu devenise vacante, sê se face prin alegere, inse numai in casulu presinte fara nici una consecintia pentru venitoriu, pre langa apriat'a sustinere a dreptulu prè inaltu de denumire.

#### Maiestate!

Dreptulu de alegere este unu dreptu stravechiu alu besericei nostre, pre carele'a avutu si mai inainte de a se unu cu beserica Romei, si l'a deprinsu si de la unire incoce totu-de-nn'a, unu dreptu consaniftu prin usu si recunoscutu prin legile patriei; acestu dreptu, ce nici odata n'a fostu trasu la indoiele, nici odata nu s'a disputatu de la beserica nostra, d'in contra totu-de-un'a fû recunoscutu de Augustii Antecesorii ai Maiestatei Vostru si chiaru si de Maiestatea Vostra C. R. Apostolica.

Clerulu si poporulu nostru se alipesce cu tota caldur'a de acestu dreptu sacru, si fiindu că e de aceea firma convingere, cumca nu lovesce in drepturile Maiestatice, pre cari Augustii Antecesorii ai Maiestatei Vostru si-le-au castigat in decursulu timpuriloru ca regi Apostolici, cu omagiala aderintia, supunere si nemarginita incredere cuteza a Ve rogă, ca sê Ve indurati prè gratiosu a sustienē beserica nostra si pre venitoriu in acestu sacru dreptu alu sêu.

In firm'a credintia că fierbintea nostra alipire cătra acestu dreptu sacru alu besericei nostre va intempinā prè gratiosu si parintesca consideratiune, cu omagiala aderintia remanemu pentru totu-de-un'a Ai Maiestatei Vostru C. R. Apostolice

Blasiu, 11 aug. 1868.

Cei mai credintiosi supusi:  
Sinodulu generale alu archidiecesei mitropolitane gr. cat. de Alb'a-Iuli'a.

„G. Tr.“

Ioane M. Moldovanu, m. p.  
prof., protonotariulu sinodulu.

#### De subu pol'a muntiloru apuseni.

#### Onorata Redactiune!

Traimu intr'o epoca, candu totu respirulu liberu ni este innadusitu, candu ori-ce manifestatiune, care nu impinge ap'a pre mor'a fratiloru unguiri, se timbredia, se inferedia cu cunoscutulu epitetu de „agitare“ si, mai scie bunulu Domnedieu, căte mai faurescu dloru. Acést'a asertiune o demustra si casulu urmatoriu:

Bravii nostri romani d'in comun'a Cetea, de sub pol'a muntiloru apuseni, invitati de unu pratu romanticu alu comunu, de căti-va ani incoce au venitu la fericit'a idea, ca sê arangedie mai in totu anulu căte-o petrecere natiunala, fara de a avē altu scopu, de cătu numai curatu petrecerea; ei invita si pre unii barbati inteligenti mai cunoscuti. Estu modu fû si subscribulu norocosu a participă d'in bucuria acelei petreceri.

Despre acést'a petrecere „Magyar Polgár“ d'in 12 aug. nr. 95., aduce unu articlu datatu d'in Comun'a Cetea (Cottulu

tatoriloru de prin institutiele tierai, ca sê nu mai face invetiaturele in limb'a francesca, ci in cea latina; sê dicitu, că totu asemene demanda si guvernulu anglesu, guvernele italice si germane: ce ar' urmă d'in acést'a stramutare? nu dicitu, că invetiaturii acestoru natiuni luminate n'ar fi in stare a face invetiature si in limb'a latina, dar me legu, că n'ar' trece multu, si Universitătile acestoru popore n'ar' fi mai luminoase de cătu Liceulu catoliciloru d'in Clusiu; indata ai vedē, că nu li e indemana neci invetiaturiloru, neci invetiaceiloru a cugetă in limb'a lui Cicerone ca in limbele loru, mintea s'ar' osteni subu greutatea cea straina, sciintia d'in dî in dî totu mai multu s'ar' intunecă, s'ar' face mai grea de invetiatu si mai usiora de uitatu, tote regiunile ei si cele mai luminoase s'ar' implē de erori, cum eră pe tempulu despotismulu limbei scolastice, si ratecindu odata mintea de la calea cea adeverata, ar' trece cente de ani pana si-ar' veni in ori, ca sê-si cunosca ratecirea; religiunea s'ar' ingropă in fanaticismu, si filosofi'a n'ar' fi in stare sê redice petr'a de pre usi'a mormentulu; inventiunile si descoperirile in arte si in sciintie ar' incetă indata; industri'a si comerciulu, cari numai la lumin'a sciintiei inflorescu, si numai artea le porta, multu s'ar' impedece, si parte ar' cadē cu totulu; starea cea infloritoria a omenimei de asta-di s'ar' vescedi, simtiementulu de libertate ar' amorti si la natiunile libere, de n'ar' mai remanē cine sê lucre pentru desjurgarea natiuniloru asierbite. Inse io ve arecurezu, că natiunile aceste luminate neci o-data nu voru luă limb'a straina pentru invetiatura, ci voru demustră totu-de-un'a cu consensu universalu, că natur'a pentru acea i-a datu limba fia-carei natiuni, ca sê se foloscesca cu aceea-si in tote negotiele vietiei, pre cum i'a datu pitore omului, ca sê amble pe pitorele sale, urechie, ca sê audia cu urechile sale, ochi ca sê vedea cu ochii sêi; vai de omulu, pe care lu-porta altulu: vai si de natiunea, care nu ambla pe petiorele sale, sêu nu vede, de cătu cu ochii altei natiuni; neci odata nu va petrunde radia de cultura la creerii acestei natiuni, ci va remanē purure intunecata ca orbulu si sierba natiuniloru rapitorie.

(Va urmă.)

